

TIASSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 4, Sayı: 14, Aralık 2017, s. 10-20

Kurmangazy SADYKBEKOV¹

Muammer TASÇI²

KAZAK HALK DESTANLARINDAKİ HAZRET-İ MUHAMMED VE EHL-İ BEYT ANLATIMLARI

Özet

Bu makalede, Hazret-i Muhammed'den (S.A.S) sonra İslam dininin Orta Asya ve özellikle Kazakistan'da yayılmasında çok önemli bir yere sahip olan Ehl-i Beyt soyundan gelen Kojalar'ın (Seyyidler'in) rolünün yanında, bunun Kazak edebiyatında önemli bir yere sahip olan halk destanlarında yansımaları üzerinde durulacaktır. Bununla beraber, uzun yıllar boyunca Komünizm ile beraber gelen ateizm düşüncesine rağmen Kazakların, milli ve manevi değerlerini korumalarında Kazak edebiyatında önemli bir yeri olan destanlarda halk şairleri tarafından dile getirilen Hazret-i Muhammed ve Ehl-i Beyt düşüncesinin halk arasında ne denli etkili rol oynadığı konusu işlenecektir.

Ayrıca, *İnsanlığın İftihar Tablosu* olarak bilinen ve Kazak halkının gönlünde ayrı bir yeri olan Hazret-i Muhammed'e ve Ehl-i Beyt'e olan sevgi ve saygılarını Kazak edebiyatındaki halk destanlarında nasıl ele aldıkları üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Hazret-i Ali, Ehl-i Beyt, Kojalar, Destanlar

PROPHET MUHAMMAD IN KAZAKH FOLK LEGEND-IR AND EXPRESSION OF AHL AL-BAY

Abstract

In this article, besides the role of Kojalar (Seyyidler) from the line of Ehl-i Beyt, who has a very important place in the spread of Islamic Religion in Central

¹Doç.Dr. Suleyman Demirel Üniversitesi, kurmansad@mail.ru

² MA. Suleyman Demirel Üniversitesi, omeral2030@hotmail.com

Asia and especially in Kazakhstan after Hazrat Muhammad (SAS) Which has an important place in literature. However, despite the atheism that came with communism for many years, what kind of influential role the Kazakhs had in the people's minds, which Hazrat Muhammad and Ehl-i Beyt, who were expressed by folk poets in the Epilogans, had an important place in Kazakh literature in protecting their national and moral values The topic you are playing will be processed.

It will also focus on how they treat the love and respect of Hazrat Muhammad and the Ahl al-Bayt, a separate place in the heart of the Kazakh people, known as the "Appreciation Table of the Human Being", in Kazakh literary epics.

Key words: Hazrat Ali, Ahl al-Bayt, Kojalar, Dastanlar

1. GİRİŞ

Ehl-i Beyt'in hicret ettiği yerlerden birisi de Orta Asya'dır. Orta Asya'ya yayılan Ehl-i Beyt'i Hazret-i Ali'nin soyundan gelenler ve onların taraftarları olarak ikiye ayırabiliriz. Bunlar ilk devirlerde "Aliler", daha sonra ise "Koja" olarak isimlendirilmiştir (Koja, 2008: 56). Kazakların, bütün Kojalar'a, bilhassa İmam Hüseyin'in, yani Peygamber Efendimizin (s.a.) soyundan gelen Seyit Kojalar'a karşı apayrı bir saygıları vardır. Kazak Hanlığı döneminden başlayarak Kazaklar, Hz. Ali Efendimiz'in soyundan gelenleri her zaman için baştacı yapmışlar ve özellikle dini konularda kendilerine rehber edinmişlerdir. Kojalar'ın manevi bereketinden yoksun olmak istemediklerinden kendi aralarında bölündükleri her bir kabile için bile ayrı bir Koja'yı "Pir" olarak kabul etmişler ve o kabile o pirin adı ile tanınır olmuştur. Hatta Kojalar, Kazaklardan kız olsa da, Kazaklar Peygamber Efendimiz ve Ehl-i Beyt'e olan saygılarından dolayı Kojaların soyundan gelenlerden kız almamışlardır. Çünkü kızgınlık halinde, kıza ağızdan saygısızca bir söz çıkabilir diye endişe etmişlerdir. Ayrıca Kazaklarda her üç kişiden birinin adı Hz. Ali veya onun soyundan gelenlerin isimleridir. Bu da onların Hz. Ali ve onun soyundan gelenlere olan hürmetlerinin bir göstergesidir.

2. Kazak Destanlarında Peygamber Efendimiz ve Ehl-i Beyt

Kazak halk edebiyatında Hz. Muhammed ve Hz. Ali soyundan gelenlerle alakalı çok miktarda eserler verilmiştir. Bunların arasında Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'in talimatıyla başlatılan ve çok değerli bilim adamlarından kurulan bir komisyon tarafından hazırlanan "Babalar Sözi" adlı edebi eser toplamda 100 cilt olup, çok değerli dini destanların günyüzüne çıkarılmasında önemli rol oynamıştır. Bu eserde bulunan birçok dini destanda Hz. Muhammed'in eşsiz güzelliklerinden, Hz. Ali'nin düşmana korku salan kahramanlıklarından, dinleyenlerin gözlerini yaşartan Kerbela Olayı'ndan detaylı bir şekilde bahsedilmektedir. Mesela bir Kerbela kıssasında Hz. Hüseyin ve yanındaki seksen civarında kişi ile beraber Kerbela çölünde Yezid tarafından sinsice ve hunharca nasıl şehit edildiği mükemmel bir şekilde anlatılır ki bunu okuyanlar ve dinleyenler gözyaşlarına hakim olamazlar (Abduov, 2005: 30-31). Genelde Peygamber soyu, her ülkede çok çeşitli isimlerle anılmıştır. Mesela; Batı ülkelerinde *Şurafa* (şerefli) denilse, sahil memleketlerinde *Maşarifu*, Osmanlılar'da *Aşraf*, Yemen'de *Alavit*, ve bir çok Arap ülkelerinde *Sadat*, Endonezya'da *Habib* Türkmenler'de *Ovlat*, Özbek ve Uygurlar'da ise *Huja*, *Tura* gibi isimler verilmiştir.

Kazaklar arasında da Peygamber Efendimiz'in soyundan gelenler *Seyit Koja* olarak isimlendirilmişlerdir (Mominov, 2011: 11).

Kazak bozkırlarında İslam dininin genişleyip yayılmasında dini destanların da çok etkisi olmuştur. Zira İslam dininin yayılması için verilen mücadelede iki yolun etkili olduğunu görmekteyiz: Bunlardan birincisi İslam dinini başkalarına vaazlar yolu ile anlatanların (Mescid, medrese yapma vb.) öğüt-nasihat yapmaları, ikincisi şair ruhlu insanların dini destanlar ile insanların yüreklerine kadar bu dini işlettirmeleridir. M. Gabdullin: "Kojalar (Seyyidler) Kazaklar arasında İslam dinini yaymak için edebiyat dilini, onun içinde de daha çok karşılıklı atışma şiirlerinden faydalanmışlardır. Kazaklara Arapça olarak İslam dinini anlatmanın zor ve yanlış bir metot olacağını düşünen Koja imamı daha çok öteden beri Kazaklar arasında yaygın bir halde süregelen halk ozanları arasındaki atışmalar yolu ile İslam dinini anlatma yoluna gitmişler ve bunda da oldukça başarılı olmuşlardır" der (1996: 323-324). Örneğin, Kazaklar'ın çok sevdiği şairi ve düşünürü Abay Kunanbay'ın şu meşhur şiirinde Allah sevgisi ve Hazret-i Muhammed (S.A.V) aşkı çok güzel bir şekilde anlatılmıştır:

Kazakça okunuşu:

Allah minsiz ävelden, Payğambar haq,
Mumin bolsañ, uyrenip sen de uksapbaq.
Quran ras, Allah'tin sözidür ol,
Tävilin bilerlik giliñiñ şaq (On GasırJırlaydı, 2006: 273).

Türkçe tercümesi:

Allah kusursuzdur, Evvelden Peygamber hakdır,
Mümin isen, öğren ve sen de benzemeye bak.
Kur'an hakdır, Allah'ın sözüdür o,
Tevilini anlayacak kadar bilgi sahibi ol.

Özellikle yukarıda sözü edilen 100 ciltlik Babalar Sözi'nde geçen dini destanlar konu olarak çok çeşitlilik arzetsede, genel olarak İslam dinini insanlara yayma amacı gütmüştür. Mesela, eserde yer verilen "Kiyik", "Qaqpañğa tüsken kiyiktiñ Hikayası", "Dariğa qız", "Kıssa-i Şahizinda", "Qubas", "Qıssa Jumjuma", "Uşbu Qıssa Zengir Juhud", "Hikayat Tajilmelik", "Haza kitap Muhammed-Hanafiya", "Muhammed-Hanafiya Haziret Ali uđlınıñ Tabut padişamen soğışqanı", "Muhammed-Qanapiya" vs. destanların arasında birtakım farklılıklar olmasına rağmen hepsinin de ortak konusu İslam kaidelerinin insanlara anlatılması olmuştur. Şimdi bu destanlardan bazılarının üzerinde durmaya çalışalım.

A. KİYİK(GEYİK) DESTANI: Yukarıda adı geçen eserde yer alan destanlardan bir tanesi de, Hz. Muhammed'in (S.A.V), kendisi yakalanıp da yavruları yetim kalan bir geyiği kurtardığı *Geyik Destanı*'dir. Dialog şeklinde anlatılan destanın kendisi kısa olmasına rağmen taşıdığı mesajlar açısından oldukça manidardır. Bu destanı V.V. Radloff halk ağzından derleyerek 1870 yılında yayınlamıştır (Radloff, 1870: 665-670). Destanın özeti kısaca şöyledir: Kafir bir adam kafesten bir tuzak kurar ve ona dışı bir geyik girerek yakalanır. Adam bu geyiği yakalayıp tam öldüreceği sırada yavruları meleyerek annelerinin yanına gelir. Adam acıyacağı yerde onların sayısının çoğaldığına sevinmiştir. Fakat tam bu sırada Hz. Muhammed adamın

Kazak Halk Destanlarındaki Hazret-İ Muhammed ve Ehl-İ Beyt Anlatımları

yanına gelerek bu yavruları yetim bırakmaya hakkının olmadığını söyleyerek geyiği serbest bırakmasını talep eder. Destanda Hz.Muhammed ile adamın karşılaşma sahnesi şu dizelerle ifade edilir:

Kazakça okunuşu:

Torin qurip ol kävır kıyikti aldı,
Kiyikti alip tuzağın jerge saldı.
Bavuzdavğa kıyikti jatqızganda,
Mustafa Muhammed jetip bardı.

Kävırge Muhambetim sälem berdi:

-Muniñ janın mağan ber, kävır, dedi.

Äjetiñe jaramas arık kıyık,

Eki lağı beyşara muñlıq edi (Babalar sözi, 2004: 27).

Türkçe tercümesi:

O kafir ağını kurup geyiği aldı,

Geyiği alıp tuzağını yere koydu.

Kesmekiçingeyiği yatırdığında,

Muhammed Mustafa hemen yetiştirdi.

Kafire Muhammed'im selam verdi:

-Bunun canını bana bağışla, kafir dedi.

Hiçbir işe yaramaz zayıf geyik,

İki yavrusu biçare, perişan halde.

Hatta destanda Hz. Muhammed'in geldiğini gören geyiğin ondan yardım isteyişini geyiğin ağzıyla şu şekilde aktarmıştır:

Kazakça okunuşu:

-Aytamın ayt degenin, Muhambetim,

Eki lağım, men ölsem, qalar jetim.

Jetimşilik basiñnan keşken joq pa,

Habar bola jüre kör, Muhambetim (Babalar sözi, 2004: 30)

Türkçe tercümesi:

Söylerim ne istersen Muhammedim,

İki yavrum, ben ölsem, kalır yetim.

TİDSAD

Yetimlik başından geçmedi mi,
Haberin ola ya Muhammedim!

Adam yine de geyikleri bırakmak istemeyince Hz. Muhammed bu talebinde ısrarcı olur ve geyikleri o adama vermek istemez. Bunu da adama şöyle anlatır:

Kazakça okunuşu:

Taş altın tavğa şışsam teremin be?
Seniñ aytqan söziñe eremin be?
Üş kiyik keledi dep quvanasıñ,
Men sağan ol üşevin beremin be? (Babalar sözi, 2004: 29)

Türkçe tercümesi:

Dağa çıksam taş ve altın toplar mıyım?
Senin söylediklerine ikna olur muyum?
Üç geyik gelecek diye sevinirsin,
Ben sana o üçünü verir miyim?

Geyiğin bu yakarışları şefkat Peygamberinin gözünden yaş akmasına sebep olur. Adamdan geyikleri salıvermesini ister ama, adam buna razı olmayınca geyiği salıvermesi karşılığında kendisini esir almasını teklif eder. Bu durum destanda şöyle anlatılır:

Kazakça okunuşu:

Jasaqtı Aq Payğambar eki közin,
Qamigip qattı, tiñdadi aytqan sözün.
-Emizsin ködekterin, dedi, - jiber,
Bolayin kelmegine kepil özüm (Babalar sözi, 2004: 32).

Türkçe tercümesi:

Hak peygamberin iki gözünden yaş aktı,
Çok üzülererek dinledi söylediği sözü.
-Yavrularımı emzirsin, dedi, - Salıver,
Onun gelmesine ben kendim olayım kefil.

Hz. Muhammed ile adam arasındaki bu konuşmalar sırasında olay yerine önce Hz. Ebubekir, daha sonra da Hz. Ömer ve Hz. Osman da gelerek adamdan geyikleri bırakmasını isterler. Fakat adam yine vermeye yanaşmaz. Tam bu sırada Hz. Ali gelir ve o da adamdan geyikleri salmasını ister. Destanda Hz. Ali'nin gelişi şu şekilde ifade edilir:

Kazakça okunuşu:

Törtinşi, Äli keldi minip Döldül,
Juhüdke anıq aşu, aylası bil.

Aybati jer men köktiñ arasında,
Boljadı sıymağanın ösiyetin,
-Ey Şerip kaharıñdı qabına sal,
Dep sonda javap qatqan Haziret Rasul (Babalar sözi, 2004: 33)

Türkçe tercümesi:

Dördüncü Ali geldi binip düldül,
Yahudiye çok sinirliydi, hilesidir bil.
Heybeti yer ile gök arasınada,
Nasihatten anlamadığımı anladı,
-Ey Şerif gazabını kınına koy,
Diye cevap vermişti Hazret-i Rasul.

Bu olaydan çok etkilenen adam, “Eğer öbür dünyada benim cennete girmeme yardımcı olacağına dair söz verirsen ben bu geyikleri bırakacağım ve kendim de Müslüman olacağım” der. Hz. Muhammed, adamın bu teklifini seve seve kabul eder ve böylece hem geyikler kurtulur, hem de adam Müslüman olur. Görüldüğü gibi destanın hacmi küçük olmasına rağmen Hz. Muhammed’in bir şefkat peygamberi olmasını ifade bakımından oldukça manidardır.

B. BOZTORĞAN DESTANI: Yine meşhur Türkolog V.V. Radloff’un, halk ağzından derleyerek yayınladığı Boztorğan destanı da Hz. Ali ile alakalı olup önemli bir yere sahiptir. Bu destanda anlatılanlardan yola çıkarak Ali İbni Ebu Talib’in kahramanlığı, adaleti, şefkat ve merhametiyle Kazak halkının gönlünde taht kurduğunu anlayabiliriz.

Destanın konusu şöyledir: Fakir bir kişi köle tüccarlarının eline esir düşer. Artık hayattan ümidini kesen adam, Hz. Muhammed’e gelerek ondan yardım ister. Fakat Hz. Muhammed’in, daha önce isteyenlere elindekilerini verdiği için bu gelen kişiye verecek bir şeyi kalmamıştır. Bu durum Hz. Muhammed’i çok üzmektedir. Bunu gören Hz. Ali, bu kişiye yardım etmek için Hz. Muhammed’den izin ister ve eve gelerek verebilecek bir şey aramaya başlar. Fakat evde bir şey bulamayınca Hz. Ali, adamı esir alan tüccarlara giderek bu fakir adamın serbest bırakılması karşılığında kendi oğulları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’i onlara vermeyi teklif eder. Adamlar teklifini kabul eder ve fakir adam da kurtulmuş olur.

Fakat Hz. Ali, çocuklarını kurtarmak için adamların peşine düşer ve uzun bir yoculuğa çıkar. Arkalarından yetişerek onlarla savaşmak yerine akıl ustalığı ve söz söyleme kabiliyeti ile onları alt eder. Sadece çocuklarını kurtarmakla kalmaz, onların da Müslüman olmalarına vesile olur (Radloff, 1870: 693-713).

Burada dikkat edilirse, Hz. Ali’nin fakir bir adamı kurtarma uğruna iki oğlunu feda etmesi ve uzun bir meşakkatten sonra çocukları kurtarmak için sarf ettiği gayret, Hz. Ali’yi insanüstü bir dereceye çıkarmaktadır.

C. DARIĞA KIZ DASTANI: Hz. Ali’nin bu üstün meziyete sahip olması ve dillere destan kahramanlığı, onun Şiiler arasında “Mehdi” olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda da, Hz. Ali ile alakalı İran edebiyatında bir çok destan, hikaye ve kıssalar ortaya

çıkmiştir. Kazaklar aslında sünni Müslüman olmalarına rağmen bazı destanlarında İran edebiyatının etkisi de görülmektedir. Bunlardan biri de Hz. Ali ile alakalı Kazak halkının dilinde uzun yıllar söylene gelen “Dariğa Kız Dastanı’dır. Bu destan iki bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm tamamen Hz. Ali ile ilgilidir. Hz. Ali güçlü kuvvetli bir yiğit olup, onun sırtını yere getirebilecek, bileğini bükebilecek kimse yoktur. Fakat “Katıran” adındaki başka bir şehirde *Dariğa Kız* adında güçlü kuvvetli bir bayan olduğu, onu güreşte kimsenin yenemediği haberleri kulaktan kulağa yayılmaktadır. Bu durum destanda şu dizelerle anlatılır:

Kazakça okunuşu:

Qatıran şaharında bir qız bolğan,
Jaqın jerde şahardıñ bärin jigan.
Balvan qız Qatıranda bar degen soñ,
Er Äli Asilanga esitgen (Babalar sözi, 2004: 39)

Türkçe tercümesi:

Katıran şehrinde bir kız olmuş,
Yakın şehirlerdekilere hepsini toplamış.
Pehlivan kız Katıran’da var denilince,
Yiğit Ali Aslan’a duyurulmuştur.

Ali, Hz. Muhammed’e giderek bu kız ile karşılaşmak için izin ister. Bu izin isteme işi destanda şöyle ifade edilir:

Kazakça okunuşu:

-Assälavmaleykum, Payğambarim,
Qatıranda bir qız jıqtı jannıñ bärin.
Sol qızbenen küresüvge barar edim,
Bizderge berer bolsañ duğalarıñ (Babalar sözi, 2004: 33)

Türkçe tercümesi:

- Esselamünaleyküm Peygamberim,
Katıranda bir kız herkesi alt etti.
O kız ile güreşmeye gidecektim,
Bizlere dua edip destür verersen.

İzin alınca, uzun bir yola koyulur. Sonunda Dariğa Kız’ı bulur ve onunla güreşerek onu yener. Daha sonra da onunla evlenir ve bu kızdan “Mehdi” adında bir çocukları olur. Sonra Hz. Ali geri döner. Bu Mehdi adındaki çocuğun doğma olayı destanda şu dizelerle anlatılır:

Kazakça Okunuşu:

Ayï tolip Dariğa tolğatqanda,

Ay men kündeı bop bir ul tudı.
Mâdi dep balağa koydı attı,
Bul bala barşasınan saltanattı (Babalar sözi, 2004: 19).

Türkçe tercümesi:

Dariğa'nın vakti gelip doğum sancısı çekince,
Ay ile güneş misali bir oğlan doğurdu.
Mehdi diye çocuğa isim koydu,
Bu çocuk herkesten çok değerli.

Bu destana göre, aslında Dariğa Kız, Hz. Ali'den güçlüdür ve bunu da kendisi bilmektedir. Fakat yenilmesini iki sebebe dayandırır. Birincisi, Hz. Ali'nin gelecekte çocuğunun babası olacağını bilmektedir. İkincisini ise şöyle anlatır:

Kazakça Okunuşu

Äli menen artıqemes tipti küşiñ,
Allağa jaqqan eken kılğan isiñ.
Bizderdi bul maydanda jığıp saldıñ,
Jaq eken bu ğalamda seniñ teñiñ (Babalar sözi, 2004: 48).

Türkçe tercümesi:

Ali benden fazla değil senin gücün,
Allah'ın hoşuna gitmiş yaptığın iş.
Bizleri bu meydana alt ettin,
Yok imiş bu alemde senin dengin.

Destanın ikinci bölümünde ise tamamen Şii inancında bulunan *Kaybolan İmam* düşüncesine uygun anlatımlar vardır. Buna göre; Hz. Ali geri geldikten sonra Dariğa Kız'dan olan oğlu Mehdi büyür ve kuvvetli bir yiğit olur. Bir savaşta Mehdi, Hz. Ali ile teke tek çarpışır. Fakat bu karşılaşma sırasında savaştığı kişinin kendi öz babası olduğunu öğrenince babasına karşı kılıç sallamanın utancıyla yerin dibine girer ve ortadan kaybolmuştur. Burada çocuğun kendi öz babasıyla bilmeden döğüşme motifi birçok halkın folkloründe bulunmakta olduğunu da belirtmekte yarar vardır (Vasilevski, 1940: 546-570).

Kazak edebiyatındaki yukarıda anlatılan *DariğaQiz destanı* aynı zamanda başka bir versiyon olarak "Şah İzinde Qissası" olarak da karşımıza çıkar. Orada da işlenen tema aynı olmakla beraber anlatımı biraz farklıdır.

D. MUHAMMED HANAFİYA DESTANI. Kazak edebiyatında, özellikle halk arasında yaygın olarak söylenen bu destanın konusu da yine Hz. Muhammed ve Hz. Ali hakkındadır. Bu destanın özeti kısaca şöyledir: Hz. Ali, bir savaşta Rum padişahının kızı Hanafıya'yı esir alır ve Hz. Muhammed'in yanına getirir. Hz. Muhammed, bu kızdan İslam dinine girmesini ister. Kız ise İslamı kabul edeceğini, ancak bunun için de Hz. Ali ile evlendirmesini, kendisini Hz. Ali'nin

hanımı Fatma ile eşit tutması için söz vermesini ve ikisinden doğacağı çocuğa kendi ismi ile birlikte bir isim vermesini şart koşar.

Hız. Muhammed, uzun bir müddet düşünür. Tam bu sırada Hız. Cebrail gelerek Allah'ın kendisinden bu kızın dileklerini kabul etmesini istediğini söyler ve Hız. Muhammed de kabul eder. Hız. Ali'nin Hanafiya'dan doğan erkek çocuğuna da *Muhammed Hanafiya* adı verilir. Bu çocuk çok güçlü, kuvvetli ve cesur olur. Destanda onun düşman ile karşılaşması şu mısralarla ifade edilmiştir:

Kazakça Okunuşu:

Otız mîñ lâşker jüyip alip jürdi,
Keledi mayistirip qara jerdi (Babalar sözi, 2004: 21).

Türkçe tercümesi:

Otuz bin asker toplayıp gitti,
Geliyorlar bükerek kara toprağı.

Başka bir yerde ise Muhammed Hanafiya'nın düşman ile karşılaşması şöyle anlatılmıştır:

Kazakça okunuşu:

Köterip at üstinen aldî tutıp,
Laqtirip aspan kökke kökpar etip (Babalar sözi, 2004: 19).

Türkçe tercümesi:

At üstünde iken tutarak düşmanı,
Kokpar³ gibi gökyüzüne fırlatırdı.

Destanın devamında ise, Muhammed Hanafiya kuvvetli bir yiğit olur. Fakat bir savaşta düşmana esir düşer. Bu esir düşmesini kendine yediremez, utancından yerin dibine girer ve ortadan kaybolur. Fakat bir müddet sonra Hız. Muhammed rüyasında kendisine görünür ve ortaya çıkmasını ister. O da ortaya çıkar. Daha sonra da uzun bir arayıştan sonra babası Hız. Ali ve kardeşleri Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin ile kavuşur.

Tarihi kayıtlardan da, bu destan kahramanlarından Muhammed Hanafiya'nın gerçekten de Hız. Ali'nin oğlu olup, İran'da, Rum diyarında ve daha sonra da Orta Asya memleketlerinde İslam dininin yayılmasında çok etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Kazaklar arasında yaşayan İmam Muhammed Hanafiya'nın neslinden gelenler kendi içinde dört gruba ayrılır: *Altı Şeyh Çocukları, Karahanlı Kojalar, Horosan Kojalar ve Duana Kojalar* (Samaşeva, 2010: 3, 4).

Aynen bu destanda olduğu gibi, Hız. Ali ve nesli İslam dininin yayılmasında emeği geçen kahramanlar ile alakalı *Seyitbattal* (Türk edebiyatındaki Battal Gazi), *Zarkum, Kaharman...* gibi birçok destanların ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Mesela, bunlardan Kaharman (Kahraman) destanındaki kişinin İslam dininin yayılması sırasında yetmiş başlı bir

³Kokpar:Orta Asya halk kültüründe atla oynanan bir tür oyundur. Ortaya atılan bir tekeyi (erkek keçi) veya buzağıyı at üstünde birbirinden alma yarışı olarak oynanan oyunun adıdır.

ejderha ile savaştığı anlatılır ki bu anlatımlar özellikle Anadolu'daki Alevi destanları ile çok benzerlikler göstermektedir.

3. SONUÇ

Yukarıda görüldüğü gibi Hz. Muhammed'in bir şefkat peygamberi oluşu, dört halifenin ve diğer sahabelerin kahramanlıkları ile hak ve adalete önem verdikleri, İslam dininin yayılması hususunda gösterdikleri olağanüstü cehd ve gayretleri Kazak destanlarında güzel bir şekilde işlenmiştir. Bu destanların yüzyıllar boyunca Kazak halkının gönlünde Allah sevgisi ile Peygamber aşkının alevlenmesinde ve halkın İslam dininin kaidelerini benimsemesinde önemi çok büyüktür.

Sonuç olarak Kazak halk destanlarındaki Hz. Muhammed ve Ehl-i Beytle ilgili düşüncelerimizi şu şekilde özetleyebiliriz:

- Öncelikle İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (s.a.s.) gönüllerde makes bulması adına Kazaklar arasında Kojalar, özellikle Seyit Kojalar çok önemli görevler ifa etmişler. Komünizm ve onunla gelen ateizmin paletleri altında ezildiği bir dönemde bile Kojalar, adeta Kazak halkının etrafında toplandığı çekim merkezleri olmuş, onlar arasında birlik ve beraberliği sağlayan en büyük manevi güç olmuşlardır.

- Kazak halk edebiyatındaki bu dini destanlar halk arasında İslam ahlak ve terbiyesinin yerleşmesinde ve halkın İslam büyüklerine, özellikle Hz. Muhammed ile beraber Dört Halife ve diğer sahabelere karşı saygı ve sevgilerinin artmasında çok önemli bir rol oynamıştır.

- Kazak halk destanlarında Hz. Muhammed herşeyden önce bir şefkat peygamberi olarak görülmektedir. İnsanlar bir tarafa hayvanlara dahi kendi canını hiçe sayacak kadar şefkat ve merhamet örneği gösteren Efendimiz, başkalarının İslamı kabul edip, Allah'ı tanınması için de varını yoğunu feda edecek kadar feragat sahibi bir nebi olarak bütün peygamberlik vasıflarıyla karşımıza çıkmaktadır. Yani destanlarda Peygamber Efendimizin tipi tüm peygamberlik vasıflarıyla katışıksız bir şekilde işlenmiştir.

- Kazak destanlarında Hz. Ali tipi çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bazen hayvanların dahi imdadına koşan bir şefkat ve merhamet abidesi Ali, bazen de fakir bir adamı kurtarmak ve başkalarının İslama girmesi için kendi çocuklarını dahi feda edecek kadar fedakarlık ve feragat sahibi bir Ali tipi görmekteyiz. Bu yönüyle Peygamber Efendimizin tipi ile birebir örtüşmektedir. Bazen de sırtı yere gelmeyen, bileği bükülmeyen bir yiğit olarak şecaat ve kahramanlığı ile gönüllere taht kurduğuna şahit oluyoruz. Hatta bu konuda Hz. Ali'nin efsaneleştiğini ve bunda halk edebiyatının, milli destan kahramanlarının da etkisi olduğunu görmek mümkündür. Halkın kendi hayalindeki kahramanlarını Hz. Ali'nin tipiyle dile getirdiğini söyleyebiliriz.

- Kazak destanlarından özellikle Hz. Ali ve onun soyundan gelenlerle ilgili olanlarında Şii unsurlar da mevcuttur. Tabii ki bu İran edebiyatının etkisiyle meydana gelmiştir. Bilhassa Firdevsi'nin Şahname'sinin etkisi bariz bir şekilde göze çarpmaktadır.

5. KAYNAKLAR:

- Abduov, M. (2005). Dini Epostardagy varyantlık maselesi. Karagandı Universitetinin Habarşısı. FilologiyaSeryası. №2. –Karagandı.
- Babalar Sözi (2004). 10.cilt. Foliant: Astana.
- Gabdullin, Malik (1996). Kazak Halkının Avız Adebıyatı. -Almatı.
- Koja, M.B. (2008). O Nachalnom Erape İslamizatsi Yuga Kazakistana. Na Osnove Dannyh Radoslovıh i Arheologim. Nauchniy Mir Kazakistana. № 3 (19).
- Muminov, Ashirbek (2011) Rodoslovnoye Derevo Muhtara Avezova. –Almatı.
- On Ğasır Jırlaydı (2006). Davir: -Almatı.
- Radloff, V.V. (1870). Obraztsy Literaturu Turkskih Plemen Jıvuşşih v Yujnoy Sibiri i Zhungarskoy Stepi. - Sank Petersburg.
- Samaşev Z. (2010). Naskalniye İzobrejeniye Kazakistana Kak İstoriçeski İstoçnik. İnstutut İstoriya i Etnologiya İm. Ç.Ç. Valihanova: -Almatı.
- Veselovski, A.N. (1940). İstoriçiskaya poyetika. -Leningrad.